

De Erasmus-penning (1969)

Mijn eerste penning kocht ik na een oudejaarsconference van Wim Kan. Dat zit zo. De conferences van Kan hielden midden vorige eeuw menigeen op 31 december aan de radio gekluisterd. Hierin werden de belangrijkste (politieke) gebeurtenissen van het afgelopen jaar satirisch beschouwd. Een politicus die niet aan de spot van Kan onderworpen werd kon het qua bekendheid en populariteit verder wel schudden: zij naam bleef bij het publiek niet hangen. Af en toe kwamen ook andere spraakmakende zaken uit onze samenleving aan de orde. Rond 1960 maakte Wim Kan een woordspeling op de VN: de Verenigde Nakies, daarbij refererend aan een blijkbaar algemeen bekend beeld in Utrecht. Het was dus een beeldhouwwerk dat grote indruk achterliet, Kunst met een hoofdletter. Zoals altijd wanneer openbare kunst ter sprake komt werd ook hier de naam van de kunstenaar niet genoemd. Ik heb in 1961 de trein naar Utrecht genomen en ben het beeld gaan opzoeken. Inderdaad, een indrukwekkende groep van de drie muzen, badend in een fontein, vrijwel in het brandpunt geplaatst van de cirkel die beschreven wordt door de kromming van de Utrechtse Schouwburg. Na een kop koffie en een goede sigaar in de Hekmanfoyer van de schouwburg (die foyer was heel lang in gebruik voor de rokers) ben ik op informatie over de kunstenaar uitgegaan. Ik ben destijds onverrichter zake terug gereisd. Pas jaren later, toen ik mijn eerste penning kocht, kwam ik tegelijkertijd in contact met de maker van de penning en met de schepper van het beeld: Joop Hekman. Toeval bestaat niet.



Joop Hekman (1921) maakte heel veel penningen. Mijn eerste dateert van 1969 en werd gemaakt ter herdenking van de 500-ste geboortedag van Desiderius Erasmus. Dat jaartal is overigens omstreden, het kan ook 1466 of 1467 geweest zijn (merkwaardigerwijze wordt 1468 niet genoemd) en ook schijnt het niet zeker te zijn of hij wel in Rotterdam is geboren.



De slagpenning is in brons en meet 49 mm, geslagen bij Koninklijke Begeer in 1969. Ik ga me niet wagen aan een kritische evaluatie van deze penning. Mevrouw L. Nijland besprak niet lang geleden de halsafsnijdingen van twee Hekman-penningen (P.C. Hooft en Juliana) in *De Beeldenaar* (resp. 30:4, p. 164 en 30:3, p.119) en ik ben benieuwd wat ze van deze oplossing vindt. Mij geviel het destijds in dat het voor een herdenking van een geboortedag logischer geweest zou zijn Erasmus als baby weer te geven, maar zulks is niet gebruikelijk bij beroemde personen en ook zullen er geen prenten van de boreling beschikbaar zijn geweest. Hoe dan ook, op de penning zien we in *trois quarts* juist de oude Erasmus, met geloken (dichte?) ogen. Dacht hij na? Het ademt wel de sfeer van een groot geleerde. Hij heeft zijn karakteristieke baret op. Ik herinner me een Erasmus-penning van Loeki Metz, waarop de geleerde naar rechts kijkt en waarop ook de leren baret fraai in overeenstemming is met gelooide huid van de oudere Erasmus. Dat zien we hier ook. Hekman is trouwens toch goed in het suggereren van een stofuitdrukking in brons, kijk bijvoorbeeld maar naar de prachtige kanten kraag van zijn PC Hooft-penning (Louk Tilanus, *Handzame Sculptuur*, blz 187-189). Om zijn hoofd waaiert de tekst ERASMVS ROTTERODAMVS, de kroonjaartallen en de signatuur van Hekman. Dat is goed gevonden: Erasmus associeer ik graag als een groot denker die in zijn bezonnen aandacht immer in de wereld van het geschreven woord verkeerde. Een Erasmus in een meer wereldse sfeer had niet gekund. Op de keerzijde van Hekman's penning zien we dat verder onderstreept door een schrijvende hand met schrijfveer en daar overheen een tekst van Erasmus: NON EST CONSTANTIA SEMPER EADEM LOQVI, SED SEMPER EODEM PERTENDERE (ofwel: *Want 't en is geen teken van stantvastigheid altijd een en 't zelve te doen, maer altijd op eene wijs daer na te staen, en in alles altijd een wit te beoogen*. Bron: J. Trapman, NARG/DRCH 73-2 (1993), p.173) Het tijdloze van zijn tekst wordt benadrukt door haar weer te geven als een gebeitelde tekst die er in feite al stond voor hij hem schreef. De gedachte was er al: Erasmus gaf haar vorm. Hekman is bij het grote publiek onbekend en dat is vreemd want er staan toch vrij veel beelden van hem in de openbare ruimte. Ik noem er een paar:

- zes zandstenen beelden op het viaduct nabij NS-station Eindhoven: ze representeren facetten van de bedrijvigheid in Eindhoven.
- Een prachtige bronzen familie in het hart van Enschedé, tegenover het stadhuis. De ruimtelijke werking van deze beeldengroep is helaas schade aan gedaan door de gemeente).
- Een oudere vrouw met geheven kind voor een bejaardencentrum in Wijk bij Duurstede.
- Een herder met schapen in het centrum van Barneveld
- Een interessante waterpartij met ganzen in het blindeninstituut Bartilomeus te Zeist. Hekman heeft de waterpartij zo ontworpen dat de blinden er zich op kunnen oriënteren. Het water maakt uiteenlopende kabbelende geluiden een geeft dus een audio-ruimtelijke werking.
- Een grote bronzen hond op het trottoir aan het eind van de Nieuwe Gracht in Utrecht (nabij het Centraal Museum). Het beeld is zeer geliefd bij het publiek.
- Vlak daarbij in een plantsoen een stenen beeld van een gezin.
- Twee forse beelden in de binnentuin van het Academiegebouw van de Utrechtse Universiteit en een herdenkingsbeeld tegenover de Aula binnen in dat zelfde gebouw.

Interessant is een zeer langgerekte keramische gevelversiering die Joop samen met zijn vrouw Rie maakte voor een verzorgingscentrum aan de Arnhemse bovenweg te Zeist. Je moet bij zoiets snel gaan kijken, zolang zo'n gebouw er nog staat. Een klein gedeelte van de gevelversiering was al verdwenen door een aanbouw toen ik zelf ging kijken.



Ook opmerkelijk is een grote bronzen haan van Hekman voor de politiepost in Doorn. Deze is door of namens de politie wit geverfd, zeer tegen de zin van de kunstenaar. Een brief naar de gemeente over dit kunstvandalisme heeft tot op heden geen gevolg gehad.

Hekman heeft weinig vrij werk gemaakt, hetgeen niet heeft bijgedragen aan meer bekendheid bij het grotere publiek. Toch is hij naar mijn smaak één der beste nog levende Nederlandse beeldhouwers. Zijn beelden geven op ingehouden wijze beweging weer. Je noemt dat geloof ik ook wel arabesque. Ze lokken de kijker naar zich toe. Je aait zijn bronzen dieren als vanzelfsprekend. Hekman heeft dan ook graag dat zijn beelden middenin het leven staan en door mensen aangeraakt worden. Vandaar de foto van zijn muzengroep met kinderen, die altijd wel nabij zijn beelden te vinden zijn.

Van zijn vrije werk herinner ik me een drietal stieren, een paar vrouwenfiguren (baadster, zoonaanbidster, moeder met kind, zwanger vrouwtje) en dierenfiguren. Ik zag ze destijds bij Galerie Laimböck in Langbroek, maar zijn werk wordt langzaam schaars verkrijgbaar. Enkele van deze beeldjes zijn ook te bezichtigen in het zeer intieme museum gewijd aan zijn leermeester *Gijs Jacobs van den Hof* in Amersfoort. Het zou goed en nuttig zijn als Hekman's werk wat meer aandacht zou krijgen en vastgelegd werd: een boek?

Zijn vele penningen zijn ook nooit systematisch in een overzicht gepubliceerd. Men kan ze regelmatig tegenkomen op de websites van onze penningveilinghuizen (zie de interessante websites). Ze zijn veelal mooi, interessant en relatief zeer goedkoop.

Naschrift: In *De Geuzenpenning*, jaargang 23, no 1 (1973), verscheen een overzichtsartikel van A.J. de Koning over aan Erasmus gewijde Nederlandse penningen. Daarin staat onder meer een afbeelding van de Erasmus-penning van Metz. Het artikel is de moeite van het opsporen waard.